

הנחיות להוראת המצגת "העיר באירופה בימי הביניים"

קהל היעד: תלמידי כיתה ז

משך הפעילות: 45 דקות

הרעיון:

1. המצגת עוסקת בהתפתחות העירונית בימי הביניים מן המאה ה-11 ועד המאה ה-14, והיא מתמקדת בהיבט החברתי-כלכלי של החיים בעיר. התפתחות זו מוצגת באמצעות סיפורו של נער צמית שרוצה להפוך לאדם חופשי. התלמידים אמורים להציע לנער לעבור לעיר כדי להשתחרר מהצמיתות, ובהמשך הם גם אמורים לייעץ לו כיצד לפעול.
2. דרך סיפורו של הנער נחשפים התלמידים למיומנויות הקשורות ללמידת היסטוריה כגון קריאת תמונה היסטורית, ניתוח תעודה, בחינת תהליכים של סיבה ותוצאה, כל אלו מובילות לטיפול חשיבה היסטורית.
3. אפשר להשתמש במצגת גם כדי להרחיב בנושא "ילדות בימי הביניים", ולהראות באמצעותה סוגיות אחדות הקשורות לחייהם של ילדים בתקופה הזו ואת ההבדלים הגדולים בין אורח חייהם של ילדים אז לבין אורח חייהם כיום. גילו של הגיבור מקביל, פחות או יותר, לגיל התלמידים, והדבר יכול לפתוח להם צוהר לעולמם של בני גילם בתקופות אחרות.

מהלך הפעילות:

בתחילת המצגת מופיע נער כפרי על רקע ציור של אחוזה פאודלית. הוא מביע רצון להפוך לאדם חופשי.

- כדאי להבהיר לתלמידים שמדובר במצב היפותטי, וכי קשה להאמין שנער איכר באותה תקופה השתמש במילים "רצון להפוך לאדם חופשי".

- אפשר לדון בהבדלים שבין המושג "חופש" בימינו לבין המושג "חופש" בימי הביניים.

בהמשך יתבקשו התלמידים לענות על שאלת רב בררה בנושא הדרך בה יכול היה אדם להפוך לחופשי בימי הביניים.

- כאן רצוי להדגיש לתלמידים כי התהליך לא היה פשוט, וכי במציאות לא היו נערים צמיתים רבים שאכן הצליחו להימלט מאדוניהם ולהגיע אל העיר. כדאי להעלות לפני התלמידים את הקשיים שהיו כרוכים במהלך כזה (לרבות סכנת החיים הכרוכה בו) ואת העובדה שרוב הצמיתים בכפרים כלל לא ידעו על קיומה של אפשרות כזו.

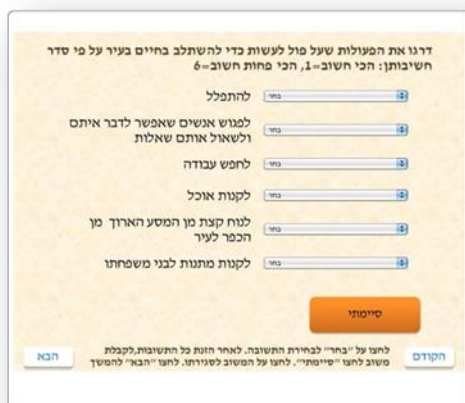
בשלב הבא תעסוק הפעילות בתפקיד שמילאו החומה והשער בערים בימי הביניים.

- התלמידים מתבקשים לגלות באמצעות המשחק "איש תלוי" כיצד תושבי הערים בימי הביניים הגנו על עצמם.

- אפשר לחלק את הכיתה לשתי קבוצות, ולבקש מכל קבוצה לנחש בתורה את אותיות המילה.

קבוצה המציעה אות שגויה או קבוצה העונה שלא בתורה מאבדת נקודות.

- כאן אפשר לציין שהחומה, השער והחפיר היו חיוניים להגנה ולביטחון חיי התושבים בערים בימי הביניים. עם רדת ערב ננעלו שערי החומות. אחת הדרכים המקובלות להשפיל עיר שנכבשה, אחת הייתה בהריסת החומה שהקיפה אותה.

לאחר הכניסה לעיר התלמידים עוזרים לנער להגיע למרכז העיר, למקום שבו התרחש עיקר הפעילות העירונית: **כיכר השוק שליד הכנסייה.**

- השקופית שמכוננת אותם לשם היא שקופית שבה התלמידים אמורים לדרג לפי דעתם את מידת החשיבות

של כל הפעולות המומלצות לעשות כשמגיעים לעיר. המסקנה המתבקשת היא שאת כל הפעולות הנראות להם חשובות אפשר לעשות בכיכר השוק.

- אפשר להרחיב כאן על מבנה הערים בימי הביניים ועל מוסדות חשובים שהתפתחו בהן.

בכיר השוק הנער מתוודע לסוג ההתארגנות שעמד בלבה של ההתרחשות הכלכלית- חברתית בעיר בימי הביניים: הגילדה. המצגת מרמזת על חשיבותה של הגילדה למארג החיים בעיר.

בשתי השקופיות הבאות התלמידים מתבקשים לסמן את המשפטים המכילים מידע נכון בנוגע לגילדות.

- מומלץ להדגיש שמעבר לתפקידה החשוב של הגילדה מבחינה כלכלית, היה לה תפקיד משמעותי גם מבחינה חברתית. כדאי להראות כיצד נועדה המסגרת הקהילתית שיצרה הגילדה להקל על חיי חבריה.
- אפשר לדבר גם על העובדה שנשים כמעט ולא היו חברות בגילדה. רוב הנשים שהיו חברות בגילדות היו אלמנות של אומנים, ותפסו את מקומם בבית העסק.

בשקופית הבאה התלמידים מתבקשים לגרור את שמות השלבים השונים שאדם צריך לעבור כדי להתקבל לגילדה ולסדרם לפי הסדר הנכון.

- לפני הגרירה התלמידים יכולים לקבל מידע נוסף על כל אחד מהשלבים בלחיצה על שמו.
- אפשר לבקש מתלמיד מתנדב שיגרור את כותרות התפקידים למקומן הנכון לפני הכיתה.

- כדאי להרחיב ולהסביר גם על המסלול הארוך והתובעני שהיה על אדם לעבור כדי להפוך לחבר בעל זכויות בגילדה.

- כאן אפשר להרחיב על מבנה הבית ועל תפקידיו השונים.
- לחיצות על דלתות ועל חלונות מוארים פותחות תמונות ואזורי תוכן נוספים.
- אפשר לדון כאן בהבדלים שבין החיים בעיר בימי הביניים לבין החיים בעיר בת ימינו.

לאחר הביקור בבית נחשף הנער לחוזה שנחתם בין אומן עירוני לבין נער העומד לעבוד אצלו כשוליה.

- זהו קטע מתוך תעודה היסטורית מהמאה ה-14. רצוי להדגיש זאת לתלמידים.
- כדאי לבקש מתלמיד אחד או מכמה תלמידים לקרוא את התעודה בקול רם.
- כאן התלמידים מתבקשים לסמן בצבעים שונים את חובות האומן אל מול חובות השוליה. זוהי פעילות אוריינית המזמנת מיון, ומזמנת דיון בשאלת ההבדלים הכלכליים והחברתיים שהיו בערים בימי הביניים.
- כדאי להרחיב גם בעניין גילו של הנער החותם על החוזה. בהזדמנות זו אפשר לדבר על נושא עבודת הילדים אז והיום. עם זאת, חשוב להדגיש כי השוליה היה חניך, וכי היו לו גם זכויות. רצוי להסביר שבימי הביניים אדם בגיל הזה כבר לא נחשב לילד.
- חשוב להדגיש שלא כל אחד היה יכול להפוך לשוליה. ברוב המקרים נדרשו ההורים לשלם לאומן לא מעט כסף כדי שילדיהם יתקבלו לעבוד אצלו כשוליות.

המצגת מסתיימת בדילמה: האם כדאי לנער להישאר בעיר ולנסות להשתקע בה, או שעדיף יהיה אם יוותר על חלומו להפוך לאדם חופשי ויחזור לחיק משפחתו בכפר.

- המצגת מציגה היבטים שונים של כל אחת מהאפשרויות, ואפשר לראותם בלחיצה על הכפתורים "יִתְרוֹנוֹת וְחִסְרוֹנוֹת". מומלץ מאוד להרחיב בנושא זה ולפתח דיון.
- בסיומו של הדיון בנושא, אפשר להיעזר בתבנית הסקר הכיתתי שבמצגת. באמצעות הסקר יוכלו התלמידים להחליט אם כדאי לנער לחזור לכפר או שעדיף יהיה אם יישאר בעיר וינסה להשתלב בה.
- מומלץ לערוך הצבעה, ואולי אף לבקש מתלמידים אחדים שינמקו את החלטתם.
- אפשר לחלק את הכיתה לשתי קבוצות: קבוצת תומכים בהישארות בעיר וקבוצת תומכים בחזרה לכפר, ולבקש מכל קבוצה לכתוב בקצרה את הטענות שמאחורי החלטה.

- לסיכום הפעילות יש לבדוק באיזו מבין האפשרויות תמכו רוב התלמידים, ולפי התוצאה ללחוץ על הכפתור הנכון: "פול, הישאר בעיר" או "פול, חזור לכפר".

תמונת הסיום של המצגת תשקף את החלטת רוב התלמידים.

לסיכום המצגת

מומלץ לדון עם התלמידים בשאלה שלהלן:

מהם מאפייניה של העיר בימי הביניים? במה היא דומה לעיר בת ימינו ובמה היא שונה ממנה?

חשבו על מבנה העיר, על מוסדותיה, על המעמדות בה ועל הכלכלה.

המלצות לקריאה נוספת

שחר שולמית, ילדות בימי הביניים, דביר הוצאה לאור, 1990, ע' 355–379.

שחר שולמית, קבוצות שוליים בימי הביניים, משרד הביטחון – ההוצאה לאור, 1995.

דהונט יאן, ימי הביניים המוקדמים, תרגום: בארי עמנואל, דביר הוצאה לאור, 1996, ע' 234–246.

לה-גוף ז'אק, ימי הביניים בשיאם, תרגום: אמיר אהרון, דביר הוצאה לאור, 1993, ע' 65–71, 124–130, 171–173.

נאמן שלמה, כיצד צמחה תרבות המערב?, משרד הביטחון – ההוצאה לאור, 1987.

מומלץ לקרוא גם את ספר הקריאה הספרדי הקתדרלה ליד הים. הספר מתאר את הצורה שבה אורגנו הגילדות ואת תנאי ההצטרפות אליהן, במסגרת סיפור חייו של נער הבורח אל העיר ומנסה להפוך בה לאדם חופשי.

פלקונס אילדפונסו, הקתדרלה ליד הים, תרגום: שניידובר רינת, הוצאת כנרת זמורה ביתן, 2008.